

////// diskusní článek / discussion article //////////////////////////////////////

**NA OBRANU NOVÉHO
HUMA: ODPOVĚĎ ZUZANĚ
PARUSNIKOVÉ**

Abstrakt: *Tento článek se zastává skepticko-realistického tzv. novo-humovského, výkladu Humovy teorie kauzality navzdory kritice ze strany Zuzany Parusnikové. Autor však v souladu se svou vývojovou interpretací hájí tzv. „nového Huma” pouze pro pozdní tvorbu tohoto skotského filosofa.*

Klíčová slova: *nový Hume; kauzalita; realismus; skepticismus*

**In Defense of the New Hume:
A Response to Zuzana
Parusniková**

Abstract: *This article recommends the sceptical realist, or New Hume, interpretation of Hume’s theory of causation, in spite of Zuzana Parusniková’s critique. However, the author, in line with his developmental interpretation, defends the New Hume only for the Scottish philosopher’s mature philosophy.*

Keywords: *New Hume; causation; realism; skepticism; Dialogues*

JAMES HILL
Filosofický ústav AV ČR
Jilská 1, 110 00 Praha 1
email / james.hill@volny.cz

Kritika Zuzany Parusnikové zacílená na skepticky realistickou, či „novohumovskou“ interpretaci je velmi podnětná, neboť vznáší zásadní otázky o teorii příčinného působení u Davida Huma a o povaze jeho skepse.¹ Parusniková zaměřuje svoji kritickou pozornost hlavně na můj nedávný článek v *Teorii vědy*, ve kterém jsem, mimo jiné, argumentoval pro tezi, že pro Humovo zralé myšlení tak, jak je představeno v Prvním Zkoumání a v *Dialogích o přirozeném náboženství*, je charakteristický skeptický realismus.² Rád bych uvažoval nad třemi ústředními a souvisejícími tvrzeními, která Parusniková činí ve své kritice. Jsou to:

- 1) Hume se ohledně existence hutných příčinných³ spojení pokouší zdržet se soudu;⁴
- 2) novohumovská interpretace nemá jasnou textovou oporu;⁵ a
- 3) novohumovská interpretace připisuje Humovi dogmatický závazek k hutným příčinám, který není konsistentní s jeho skeptickými principy.⁶

Pokusím se ukázat, proč si myslím, že každé z těchto tvrzení je problematické. Zcela stranou ponechávám *Pojednání (A Treatise on Human Nature)*, neboť se s Parusnikovou spíš shodujeme, že v této rané knize, které se později zřekl jakožto „nezralé“ (*juvenile*), Hume skeptickým realistou není. Namísto toho se zaměřím na dvě zralé práce relevantní pro naše téma – První Zkoumání a *Dialogy*.

Tento článek vznikl s podporou Grantové agentury České republiky (č. P401/12/0833, Pojem vědomí: jeho jednota a rozmanitost), a v rámci Programu rozvoje vědních oblastí na Univerzitě Karlově (č. P13 Racionalita ve vědách o člověku, podprogram Poznání a normativita).

¹ Zuzana PARUSNIKOVÁ, „Polemika s Hillovým pojetím tzv. ‚nového Huma.‘“ *Teorie vědy*, roč 35, 2013, č. 1 (1–11).

² James HILL, „Hume’s Theory of Causation: Is There More Than One?“ *Teorie vědy*, roč. 33, 2011, č. 2 (233–249).

³ V používání sousloví „hutné příčiny“ (*thick causes*) k označení příčin v intuitivním smyslu, tj. těch, které mají tvořivé a snad nutné spojení se svými následky, jež jde za pouhou pravidelnost, vycházím ze Simona Blackburna.

⁴ PARUSNIKOVÁ, „Polemika,“ s. 3. Zde v této souvislosti píše, že „jedinou správnou reakcí je zdržet se úsudku a o to přesně se Hume snaží“.

⁵ PARUSNIKOVÁ, „Polemika,“ s. 7–11. Zde se zabývá *Dialogy*, avšak na s. 6–7 cituje také pasáže z *Pojednání* a z Prvního Zkoumání, které mají ukázat, že by jej nezajímala ontologická otázka, která je zásadní pro novohumovskou interpretaci.

⁶ PARUSNIKOVÁ, „Polemika,“ s. 4.

1. Nový Hume a starý Hume

Tyto dva termíny používám neochotně. Interpretací, která se nese ve zcela novohumovském duchu, je klasická kniha Normana Kempa Smithe z roku 1941, *The Philosophy of David Hume*,⁷ tu lze však za novou pokládat jen stěží. Skepticko-realistická interpretace je „nová“ pouze v tom smyslu, že se jí poměrně nedávno dostalo obzvláště systematického a uvážlivého vyjádření mimo jiné v pracích Galena Strawsona a Johna P. Wrighta.⁸

Rád bych nejprve vysvětlil, jak skepticko-realistické interpretaci, neboli „novému Humovi“, rozumím, a jak se odchyluje od stále rozšířeného starohumovského čtení. Lze to podat poměrně jednoduše. Podle skepticko-realistické interpretace se pravidelnostnímu pojetí, třebaže jej máme chápat jako své jediné rozlišené chápání příčinného působení, nedaří postihnout skutečnou povahu příčinného spojení. Hume sám přiznává, že jeho definice příčinného spojení vycházející z pravidelnosti jsou „založeny na okolnostech příčině samotné cizích“, a lituje, že „nemůžeme tuto nesnáz odstranit a dosáhnout lepší definice, která by poukázala na ten její rys, který jí dává spojení s účinkem.“⁹ Takovéto stanovisko je skeptické a realistické: skeptické, neboť shledáváme, že neznáme skutečnou povahu příčinného spojení; avšak realistické, neboť se předpokládá, že nějaký druh hutného příčinného spojení existuje mimo dosah našeho omezeného chápání.

Skepticko-realistická interpretace se významně liší od té, která převažovala po většinu dvacátého století. Podle tohoto starohumovského chápání si Hume myslel, že ve své teorii plně zachytil příčinný vztah a že jakékoli přezíraví podezření, že by mohlo existovat skutečné spojení neredukovatelné na pravidelnost – či na „stálý souběh“ událostí –, má být odmítnuto jakožto klam. Jak píše Barry Stroud ve větě citované Parusníkovou, „Myslíme si, že věci jsou nutně spojené, ale ve skutečnosti nejsou.“¹⁰

⁷ Norman KEMP SMITH, *The Philosophy of David Hume: With a New Introduction by Don Garrett*, New York: Palgrave – MacMillan [1941] 2005.

⁸ John WRIGHT, *The Sceptical Realism of David Hume*. Manchester: Manchester University Press 1983; Galen STRAWSON, *The Secret Connection: Causation, Realism and David Hume*. Oxford: Clarendon Press 1989.

⁹ David HUME, *Zkoumání o lidském rozumu*. Praha: Svoboda 1996, s. 114.

¹⁰ Barry STROUD „Gilding or Staining the World.“ In READ, R. – RICHMAN, K. (eds.), *The New Hume Debate* (2. vyd.). London: Routledge 2007, s. 20 (16–31).

2. Může se starý Hume opravdu zdržet soudu o hutných příčinných spojeních?

Parusniková projevuje náklonnost ke starohumovskému stanovisku a přesto tvrdí – viz tvrzení (1) výše –, že se Hume snažil zdržet se soudu ohledně otázky, zda existuje skutečnost nezávislá na našich myslích, včetně příčinné skutečnosti. Bylo by však takovéto zdržení se soudu možné podle starohumovského čtení? Tato interpretace koneckonců bere velmi vážně Humův pojmový empirismus, který, jak se tvrdívá, maří každý pokus zabývat se ideou „tajného spojení“ v přírodě, které by bylo něčím více než zakoušenou pravidelností či subjektivním sklonem mysli očekávat následek při konfrontaci s příčinou.

Rád bych tento poslední bod rozvedl, neboť se domnívám, že leží v pozadí nejpodstatnějších rozdílů v interpretaci mezi Parusnikovou a mnou. Starohumovské pojetí vychází z Humova „principu kopie“, podle kterého nemůžeme mít žádnou ideu, aniž bychom nejprve měli odpovídající impresi ve zkušenosti.¹¹ Všechny myšlenky, mají-li mít význam, musejí být odvozeny přímo z obsahů zkušenosti a nemáme žádné pojmy, které by se vposledku neskládaly z primitivních zkušenostních daností. Protože nám tedy chybí jakákoli *imprese* nutného příčinného spojení, nemůžeme mít ani žádnou *ideu* takového spojení. A to zase znamená, podle silné interpretace starohumovců, že každá řeč o zapříčinění, která má jít za stálý souběh zakoušených událostí, je bez významu.

Jak tomu tedy rozumím, starý Hume je založen na této silné interpretaci principu kopie, kterou Parusniková, zdá se, neuznává. Ve skutečnosti tím, že tvrdí, že by Hume byl s to zdržet se soudu o skutečné existenci hutných příčin, tiše přijímá, že dokážeme smysluplně přemýšlet a mluvit o takovýchto příčinných spojeních, navzdory principu kopie. V tomto je, myslím, Parusniková ve skutečnosti blíže novohumovské interpretaci než starému Humovi, pro kterého je takovéto zdržení se soudu nemyslitelné. Peter Millican, přední zastávce starohumovské interpretace, píše, že „starohumovské stanovisko popírá i koherenci každé rádoby myšlenky o [hutných příčinných] spojeních: otázka jejich skutečné existence proto nemůže ani vyvstat.“¹²

Parusniková má jistě pravdu, když říká, že interpretace, které spadají pod označení „starý Hume“, se liší v mnoha důležitých ohledech a že existují

¹¹ HUME, *Zkoumání*, s. 37–44.

¹² Peter MILLICAN, „Hume, Causal Realism and Causal Science.“ *Mind*, roč 118, 2009, s. 648 (647–712).

jejich projektivistické a fenomenalistické varianty. Je rovněž pravda, že mezi ně patří interpretace jako ta Stroudova, které jsou deklarovaně nepozitivistické. Tyto rozdíly ale nemají vliv na to zásadní, co mají společné: všechny činí z Humova principu kopie tak přísné omezení myšlení a významu, že každé pojetí hutného příčinného spojení, jakkoli vágní, je zcela vyloučeno. Parusníkové tvrzení (1) o Humově zdržení se soudu se proto zdá být v napětí s jejím obecným odporem vůči novohumovské interpretaci.

3. Nový Hume Prvního Zkoumání a Dialogů

Nyní je načase říci něco o tom, proč nový Hume nejlépe reprezentuje myšlení o příčinném působení jak v *Prvním Zkoumání*, tak v *Dialogích*, a proč tedy, přinejmenším ve vztahu k těmto zralým pracím, nejsou pochybnosti Parusníkové o textové opoře pro nového Huma – tvrzení (2) výše – udržitelné. Začnu *Prvním Zkoumáním* a pak řeknu několik slov o *Dialogích*.

Na obranu novohumovské interpretace lze předložit množství pasáží z *Prvního Zkoumání* a já jsem již zmínil dvě. O řadě z těchto pasáží jsem již také pojednal jinde.¹³ Proto se teď omezím na citaci jedné pasáže, která pěkně předestírá Humovo zralé stanovisko:

Je uznáváno, že nejvyšším výkonem lidského rozumu je redukovat principy, které způsobují přírodní jevy, k větší jednoduchosti a podřadit množství jednotlivých účinků malému množství obecných příčin pomocí usuzování z analogie, pozorování a zkušenosti. Ale bylo by marné pátrat po příčinách těchto obecných příčin, a nedosáhneme nikdy ani uspokojivého vysvětlení jejich jednotlivého případu. Tyto poslední prameny a principy jsou lidské zvědavosti a zkoumání naprosto uzavřeny [*These ultimate springs and principles are totally shut up from human curiosity and enquiry*].¹⁴

Hume tu – a na mnoha dalších místech v *Prvním Zkoumání* – jasně tvrdí, že příčinná spojení, která leží v základu řádu přírody přesahují naše poznávací schopnosti. Nikdy nebudou předmětem lidské vědy, protože, jak se domnívá, leží mimo dosah možné zkušenosti a experimentů.

Přejdeme k *Dialogům*. Parusníková se zde snaží ukázat, že z hlediska interpretace Humovy teorie příčinného působení jsme vsadili na text nepravého typu. Tvrdí, že Filón, Humův mluvčí v *Dialogích*, nemluví *in*

¹³ James HILL, „How Hume became the ‚New Hume‘: A Developmental Approach.“ *The Journal of Scottish Philosophy*, roč. 10, 2012, č. 2, s. 171–176 (163–181).

¹⁴ HUME, *Zkoumání*, s. 55.

propria persona, když předkládá své různé spekulativní hypotézy. „Činí tak za účelem znejišťování svých oponentů nebo dokonce za účelem povzbuzení účastníka diskuse k ještě pregnantnějšímu vyjádření, které jej má vylákat do pasti a umožnit Filónovi jeho diskreditaci. Tato účelová vyjádření však nepředstavují Humovu vlastní pozici.“¹⁵

Myslím, že Parusniková má pravdu ohledně nezávazné povahy mnohých Filónových spekulací a je zjevné, že Filón tyto spekulace nabízí, aby ukázal matoucí šíři možností, spíše než, aby předložil vlastní dogmatickou teorii. Avšak – a to je klíčové – všechny soupeřící hypotézy, které nám Filón nabízí, mají-li být podstatným příspěvkem do diskuze, musejí být přinejmenším rozumově nahlédnutelné. Filónovým účelům by neposloužilo, kdyby se oddával zjevně nekoherentním či nesmyslným spekulacím, protože to by nerozšířilo spektrum možností, nýbrž by to na „náboženskou hypotézu“ nemělo žádný dopad.

Uvědomíme-li si tento poslední bod, stává se vysoce výmluvným, že Filón spekuluje takto:

Aritmetici upozorňují na to, že součiny 9 vždy dávají dohromady buď 9 nebo nějaký menší součin 9, když sečtete všechna čísla, z nichž je nějaký z těch součinů složen. Tak například z čísel 18, 27 a 36, což jsou všechno součiny 9, uděláte 9 součtem 1 a 8, 2 a 7 a 3 a 6. Podobně, 369 je také součinem 9; a když sečtete 3, 6 a 9, dostanete 18, menší součin 9. Povrchní pozorovatel by mohl tak úchvatnou pravidelnost obdivovat jako účinek náhody nebo záměru; zkušený algebraik ale okamžitě uzavře, že je dílem nutnosti, a demonstruje, že musí provždy vyplývat z přirozenosti těch čísel. Není snad pravděpodobné, táži se, že je celý chod vesmíru řízen podobnou nutností, přestože žádná lidská algebra neposkytuje klíč k rozřešení té obtíže? A zdali by se nemohlo stát, že kdybychom mohli proniknout do niterné přirozenosti těles, místo žasnutí nad uspořádání přirozených jsoucen bychom jasně viděli, proč je absolutně nemožné, aby kdy přijala jakékoli jiné rozvržení? Jak nebezpečné je uvádět ideu nutnosti do probírané otázky!¹⁶

Tato pasáž má dvojitý širší význam, který jde za její původní kontext v Části IX *Dialogů*. Za prvé ukazuje, stejně jako mnohé další pasáže, že Hume shledával zcela smysluplným zabývat se možností hutných příčinných spojení, imanentních v přírodě a přesto nedostupných pro naše zkoumající

¹⁵ PARUSNIKOVÁ, „Polemika“, s. 7.

¹⁶ Jsem vděčný Tomáši Marvanovi za to, že mi umožnil citovat jeho nový a dosud nepublikovaný překlad *Dialogů*.

mysli. Za druhé nám poskytuje model toho, jak je možno uniknout omezením Humova principu kopie, který hraje ve starohumovském čtení tak výsadní roli. Můžeme pojmut holou možnost nutného příčinného spojení nikoli tím, že se budeme snažit vyčarovat jeho ideu, kterou nedisponujeme, nýbrž využitím analogie s matematikou.

4. Nový Hume a skepse

Obraťme konečně pozornost k tomu, co jsem označil jako tvrzení (3) v článku Parusníkové. To říká, že skeptický realismus znamená, že “Hume se stává dogmatikem”, neboť mu přisuzuje nekriticky přijímaný názor, že v přírodě existují hutná příčinná spojení přesahující naši schopnost poznávat. Toto, chce ukázat, znamená připsat Humovi metafyzický závazek, který jde přímo proti jím deklarované skepsi.¹⁷

Začneme tím, že si uvědomíme, že nový Hume je skeptický tam, kde starý Hume není. Skepse pro Huma znamená uvědomění si mezi svého chápání. Ve „Výtahu“ Hume o své filosofii píše, že je „velmi skeptická“, neboť nám „chce [...] zjednat představu o nedokonalostech a úzkých hranicích lidského rozumu.“¹⁸ V rámci novohumovského přístupu dává Humova skepse smysl, neboť tento přístup ukazuje zmíněné „úzké hranice“ při našich pokusech o pochopení příčinného spojení. Zatímco dogmatický starý Hume chápe naše mysli jako schopné dokonale pochopit (na pravidelnosti založenou) povahu příčinnosti, skeptický nový Hume říká, že takovéto pochopení nepředstavuje ani počátek vysvětlení vnitřní povahy příčinného spojení.

Parusníková však chce, aby Humova skepse sahala dále než sem. Rozvíjí paralelu mezi Humovým přístupem k příčinnému působení a ke vnějšímu světu. V obou případech, tvrdí, by se Hume, skeptik, zdržel soudu ohledně toho, zda existuje nějaká na mysli nezávislá skutečnost.

Z vnější existence, píše Hume v pasáži citované Parusníkovou, nám vposledku zůstane „pouze jakési neznámé, nevysvětlitelné *něco* jako příčina našich percepčí, pojem tak nedokonalý, že žádnému skeptikovi nebude stát za to vystupovat proti němu.“¹⁹ Hume tu chápe skutečnou povahu vnějšího světa jako zcela neznámou, ale nikoli jako nic. Stále je to holá existence a „nevysvětlitelné *něco*“. Je zajímavé – teď, když uvažujeme nad paralelou

¹⁷ PARUSNIKOVA, „Polemika“, s. 4.

¹⁸ David HUME, „Výtah z nedávno vydané knihy nazvané *Pojednání o lidské přirozenosti*, v němž je dále ilustrován a vysvětlen hlavní argument této knihy.“ *Reflexe* 38, roč. 20, 2010, s. 85 (75–89).

¹⁹ HUME, *Zkoumání*, s. 211.

s příčinným působením –, že Hume vzápětí řekne, že toto něco je „*příčina* našich percepí“ (mé zvýraznění). To mluví pro skeptický realismus, protože se tu říká, že *existuje* skutečná povaha příčinného působení (v tomto případě příčina našich percepí), že je však zcela záhadná pro naše nedokonalé schopnosti.

I když však tuto a jiné pasáže ponecháme stranou, měli bychom mít na paměti, že Hume ve své zralé filosofii není čistý skeptik. Jeho skepse je zmírněná – obzvláště v *Prvním Zkoumání* – teorií přirozeného přesvědčení (*natural belief*). Existence vnějšího světa a skutečného příčinného spojení jsou instinktivní přesvědčení, která je možno zpochybnit pouze v krátké epizodě rozvažování, která na nás má jen málo přetrvávajícího vlivu. Přesvědčení, že existují vnější předměty jakožto skutečné příčiny je integrální součástí „umírněné skepse“ (*mitigated scepticism*), kterou se vyznačuje Humovo pozdní myšlení. Zdržet se soudu ohledně těchto otázek by znamenalo pouze vyvolat ono „chvilkové ohromení a zmatek“, jež jsou charakteristickými známkami „přehnaného skepticismu“.²⁰ To znamená, že, podle Huma, máme přirozený ontologický závazek, který, vzhledem k jeho univerzálnosti a nezávislosti na aktech vůle, nelze popsat jako „dogmatický“.

Z angličtiny přeložil Jakub Mihálik.

²⁰ Ibid., s. 217.